

De sleutel naar de klankwereld van Louis Andriessen

Componist Louis Andriessen zou in juni 85 jaar oud zijn geworden. Nog altijd is het voor veel luisteraars de vraag: hoe luister je nou naar Andriessen?

Kwarttonen en hoge decibellen zijn kenmerkend voor de muziek van componist Louis Andriessen (1939-2021). FOTO MARCO BORGGREVE

tekst **Freek Dijkstra**

Louis Andriessens muziek moeilijk? Absoluut niet. Althans, als je het aan zijn leerlingen vraagt. Maar veel mensen ervaren de muziek van de inmiddels overleden Andriessen (1939 – 2021) wel degelijk als lastig toegankelijke materie: een klankwereld als een betonblok, van kwarttonen, hoge decibellen en repeterende patronen. Hoe krijg je toegang tot dat soort muziek?

De componist van stukken als *De Staat*, *De Tijd*, *De Materie* – sowieso al imponerende titels – zou dit jaar 85 zijn geworden. Daar wordt in Amsterdam en Arnhem uitgebreid bij stilgestaan met opvoeringen van zijn werk. En ter gelegenheid van die 85ste verjaardag zijn de leerlingen ook bereid om muzikale handvatten aan te reiken voor wie zich afvraagt: met wat voor oren moet je luisteren naar Louis Andriessen?

Naast werk van Andriessen klinkt in Amsterdam en Arnhem ook de muziek van pupil en vriend Martijn Padding (1956). Hij schreef voor de gelegenheid een stuk voor

'Louis'. "Geen tragisch in memoriam, hoor, maar wel een ode aan hem", zegt Padding.

De vraag 'hoe moet je luisteren naar Andriessen' staat Padding een beetje tegen. "Heb je echt een gids nodig voor deze muziek?", vraagt hij zich hardop af. Hij vergelijkt Andriessens muziek met Igor Stravinsky's meesterwerk *Le sacre du printemps*. "Daar hoef je ook niet doorheen gepraat te worden, dat moet je gewoon ondergaan. En dan kom je er heus wel achter waar het om draait bij die muziek. Het gevoel als je een zonsverduistering ziet kun je ook niet uitleggen."

Overgave aan het stuk

Componiste Calliope Tsoupaki (1963) verliet als jonge student haar geboorteland Griekenland om les te nemen bij Andriessen in Nederland. Ze erkent dat het ondergaan van diens werk niet altijd gemakkelijk is. "Stukken als *De Tijd* of *De Staat* vragen om een open houding van de luisteraar, een bereidheid om te volharden in de overgave aan het stuk. Helaas zijn we daar niet meer aan gewend in deze maatschappij van hapklare consumptie op Instagram of TikTok", zegt Tsoupaki.

"We worden de hele dag al uitgeput met korte informatie, dan is het nogal wat om je volledig over te geven aan diepzinnige kunstwerken als die van Andriessen. Om zijn muziek te waarderen moet je afstappen

van de gedachte dat alles maar behaaglijk zou moeten zijn. Muziek kan ook schuren, maar daar word je nooit slechter van. De stukken van Louis zijn luid en imposant, maar hij schrijft zo niet om de luisteraar te intimideren. Hij wil de grens tussen de luisteraar en de muziek simpelweg opheffen – dat is bedolven kan worden onder het geluid. Ik heb bij Louis' muziek vaak het gevoel dat ik een beetje ga trippen; alsof de muziek een 3D-film wordt."

"En je moet je ook bedenken", vervolgt Tsoupaki met een knipoog, "het duurt vaak maar een uurtje bij zijn muziek. We hebben wel eens ergere dingen meegemaakt in de moderne muziek."

Zowel Padding als Tsoupaki beginnen gelijk over Andriessens talent voor eigenzinnige instrumentatie. "Bij Louis begon het altijd vanuit piano spelen", vertelt Padding. "Als hij me nieuw werk liet zien, had hij alle noten al volstrekt helder op papier staan, volledig uitgewerkt aan de piano en alles met de hand opgeschreven. Dan was het alleen nog een kwestie van het uitdelen van nootjes aan de instrumenten in het orkest. Daarin maakte hij de meest geniale keuzes. En er zat altijd wel een vondst in, zoals die vier hobo's in *De Staat*, of die cimbalom in *Mausoleum*."

Die traditie van eigenzinnige orkestratie neemt Padding over in het stuk dat hij ter ere van Andriessens 85ste verjaardag

schreef. "Een concert voor twee trompetten en ensemble: de bezetting van Louis' eigen orkest *De Volharding*."

Voor Tsoupaki blijkt de genialiteit van Andriessens orkestratie uit de 'schaduwmelodieën' in zijn stuk *De Tijd*: "Een stuk dat draait om het verstrijken van tijd, maar ook om het ongrijpbare of afwezige van de tijd. Die weet hij te vangen met die schaduwmelodieën. Juist door het wegvallen van noten op het orgel ontstaat een ongrijpbare melodie. Om dat te kunnen schrijven, moet je je instrumenten heel goed kennen."

Wiskundig vormgegeven

"Louis was altijd bezig met getallen en hun symbolische waarden", zegt de componiste Kate Moore (1979), die net als Tsoupaki als twintiger naar Nederland trok om les te nemen bij Andriessen, maar dan vanuit Australië. "Als de ene sectie drie maten duurt, en de andere zeven, dan heeft dat bij hem beslist een betekenis. Dat kan symbolisch of mystiek ingegeven zijn, en tegelijkertijd wiskundig vormgegeven, zoals bij de verhoudingen die zijn gebruikt bij Griekse tempels."

"Pas lang nadat ik geen student meer bij hem was, besefte ik: eigenlijk is Louis een mysticus", beaamt Tsoupaki. In *De Tijd* – "wat mij betreft zijn meesterwerk, en überhaupt één van de belangrijkste muziekstukken sinds de jaren vijftig" – herkent Tsoupa-

'Hij speelde altijd met die spanning tussen het verhevene en het vulgaire'

Martijn Padding

'Ik heb bij Louis' muziek vaak het gevoel dat ik een beetje ga trippen'

Calliope Tsoupaki

'Louis was heel filosofisch ingesteld, maar hij was ook wel een rebel'

Kate Moore

ki ook Andriessens vlijmscherpe gevoel voor muzikale verhoudingen.

"Gedurende het stuk zijn er drie grote cyclische structuren met elkaar in een dans verweerd, waarbij ze soms samenvallen om een soort Escher-achtig trappenhuis te vormen. Dat raderwerk is helemaal uitgewerkt en tot in het kleinste detail gemanipuleerd. De grote vormen van Andriessens muziek zijn vaak bijna hypnotiserende bogen die samenwerken met die kleine details, de verhoudingen kloppen altijd perfect."

"Net als bij Bach is de muziek van Andriessen vaak een puzzel, waarbij je een geheime sleutel kunt vinden om het mysterie op te lossen. Die heb je niet nodig om van de muziek te genieten, maar zo'n sleutel voegt wel een extra dimensie toe", vult Moore aan. "Die sleutels liggen in de muziek verborgen, maar die moet iedereen denk ik voor zichzelf vinden. Een labyrint is ook niet meer leuk als je er een kaart van hebt, toch? De muziek van Louis is voor iedereen een persoonlijke ontdekkings-tocht."

Radicaal experimenteren

"Louis was heel filosofisch ingesteld, maar hij was ook wel een rebel", vervolgt Moore, die warme herinneringen koestert aan het opvoeren van Andriessens anarchistische stuk *Workers Union* toen zij net in Neder-

land was aangekomen. "Geen dirigent, geen uitgeschreven melodieën, alleen algemene instructies in de partituur en de noodzaak om samen te werken als orkest. En anders dan sommige van zijn generatiegenoten was Louis bepaald niet bang voor populaire cultuur."

Padding stemt hiermee in. "Hij hield van van alles: bigbands, Frank Zappa, jazz, aria's van Monteverdi en Purcell, en ook van allerlei popmuziek, bijvoorbeeld Janet Jackson. De laatste scène van zijn opera *Rosa* is een voorbeeld van hoe klassieke muziek door rap is geïnspireerd. Louis verstond de kunst om toegankelijk te zijn en tegelijkertijd radicaal te experimenteren. Hij sprak verschillende talen." Andermaal trekt Padding de parallel tussen Andriessen en Stravinsky. "Die naam ook de populaire muziek van zijn tijd mee in wat hij maakte."

"Louis speelde altijd met die spanning tussen het verhevene en het vulgaire, ook in het dagelijks leven. Dan stond hij er ineens op om na een concert zo'n ontzettend smerige saté-kroket te kopen bij een tankstation; zo'n ding dat er al de hele dag ligt. Dat kon je dan niet meer uit zijn hoofd praten. Dat hoort ook bij de persoonlijkheid van Louis: hij gooid graag met bommetjes. Hij verzette zich tegen zoiets als elitecultuur, dat had hij ook nodig voor zijn werk. Maar gelukkig kon hij, godzijdank, als het nodig was ook een echte diva zijn."